

Senioři píší Wikipedii i ve Zlínském kraji

Title: The Seniors Write Wikipedia also in the Zlín Region

Martin Ďurkáč

Abstrakt

Článek se věnuje projektu české verze online přístupné encyklopedie Wikipedie, který nese název Senioři píší Wikipedii. Měl by sloužit jako inspirace všem knihovníkům, kteří uvažují, že tento program zahrnou do nabídky vzdělávacích kurzů pro seniory. Autor článku vysvětluje, proč se právě mezi seniory skrývá velký potenciál k spoluutváření encyklopedie a poskytuje inspiraci k tomu, jak seniory k práci s Wikipedií motivovat. V článku je rovněž uveden stručný koncept kurzu Senioři píší Wikipedii, tak jak je uchopen Krajskou knihovnou Františka Bartoše ve Zlíně.

Abstract

The article is dedicated to a project of the Czech version of the online encyclopedia Wikipedia known as The Senior Citizens write Wikipedia. The article should serve as a source of inspiration for librarians who consider including this program in their offer of educational courses for the elderly. The author of the article explains why there is a great potential of co-creating the encyclopedia among the elderly while showing how to motivate the old people to do so. The article also includes a brief concept of the course The Senior Citizens write Wikipedia as used by František Bartoš's Regional Library in Zlín.

Klíčová slova

Vzdělávání seniorů, informační gramotnost, počítačová gramotnost, Wikipedie, Senioři píší Wikipedii.

Key words

Senior's education, information literacy, computer literacy, Wikipedia, Senior Citizens write Wikipedia

O projektu Senioři píší Wikipedii

„Je škoda, když mají senioři pocit, že o jejich zkušenosti a znalosti nikdo nestojí, a přitom by mohli velmi užitečně přispět ke vzdělávání mladé generace“¹, tvrdí jeden ze zakladatelů a garant projektu Senioři píší Wikipedii Jan Sokol, a nezbývá, než mu dát za pravdu. Wikipedie se za více než 16 let své existence² stala podstatným zdrojem informací pro lidi napříč zájmy, věkem, vzděláním, profesním zaměřením apod. Jedním z důvodů, proč je právě Wikipedie velmi často využívaným zdrojem, je její dostupnost a jednoduchost. Každý s přístupem na internet si může Wikipedii prohlížet. Pro uspokojení informační potřeby tedy není nutné hledat správnou encyklopedii a pak v ní pracně listovat, ale stačí zadat dotaz na Wikipedii. Jednoduchost vyhledávání na Wikipedii je jedním z faktorů, díky kterému se tato online přístupná encyklopedie může pyšnit více než 18 miliardami uživatelských přístupů za měsíc.^{3 4}

Kdo ale Wikipedii tvoří? „Typickými“ wikipedisty⁵ jsou vysokoškolsky vzdělaní bezdětní muži ve věku mezi 18 a 30 lety.⁶ Z toho vyplývá, že na rozdíl od pestrého spektra uživatelů, spoluvytváří Wikipedii relativně úzce profilovaná skupina lidí. Okruh témat, o kterých může tato specifická skupina lidí do Wikipedie přispívat, je, logicky, omezený, což jednoduše dokládá citát Michala Reitera: „*Máme hodně článků o fotbalistech, ale málo o přírodních vědách*“.⁷

Také z tohoto důvodu v roce 2013 vznikl projekt Senioři píší Wikipedii (dále SpW), v rámci kterého jsou v současnosti pořádány kurzy ve 14 městech České republiky.⁸ Nejčastějšími účastníky těchto kurzů jsou lidé narozeni mezi lety 1947 a 1953 se středoškolským vzděláním

¹ Senioři píší (a hlavně opravují) Wikipedii. *Ceskatelevize.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/media/1055166-seniori-pisi-a-hlavne-opravuji-wikipedii>

² History of Wikipedia. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Wikipedia

³ Pozn. Údaj k roku 2004

⁴ Wikipedia. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia#Openness>

⁵ Pozn. Wikipedisté jsou lidé, kteří přispívají do Wikipedie

⁶ THE OYSTER, Fred. WMF Strategic Plan Survey. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia#/media/File:WMF_Strategic_Plan_Survey.svg

⁷ JIŘIČKA, Jan. Moc fotbalu, málo vědy. České Wikipedii pomohou studenti i senioři. *Idnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-sefem-ceske-wikipedie-d4e-/domaci.aspx?c=A131128_161421_domaci_jj

⁸ Pozn. viz Mapa měst, kde se doposud uskutečnily kurzy Senioři píší Wikipedii na webových stránkách https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Senio%C5%99i_p%C3%AD%C5%A1%C3%AD_Wikipedii/Kurzy

ukončeným maturitou nebo vysokoškolači, kteří již nejsou zapojeni do pracovního procesu nebo pracují pouze příležitostně.⁹

Jak a proč vlastně přimět seniory, aby psali Wikipedii?

Otázka proč se pokoušet přimět seniory, aby psali Wikipedii, byla již částečně zodpovězena. Senioři obsah Wikipedie obohacují svými životními a profesními zkušenostmi, zájmy a jazykovou vybaveností a tak v rámci projektu SpW v roce 2016 vytvořili či upravili 3043 článků a nahráli 1234 médií.¹⁰ Jak ale seniory přimět k tomu, aby Wikipedii editovali?

Částečnou odpovědí na tuto otázku může být i uspokojování informačních potřeb. Ty jsou v zásadě dvojího typu a důležité je, že právě Wikipedie dokáže obě formy informačních potřeb uspokojit. Člověk má potřebu informaci získat a díky Wikipedii se k ní bez větších obtíží dostane. Rovněž má ale potřebu informaci předat. Díky Wikipedii může senior tuto potřebu uspokojit a jako nadstavbu získat dobrý pocit z toho, že něco hodnotného vytvořil a přispěl ke vzdělání společnosti.

To, že senioři pochopí smysl spoluutváření Wikipedie, je jedním z podstatných faktorů, který ovlivňuje jejich motivaci k editaci. Jak již vyplývá z citátu Jana Sokola uvedeného na začátku článku, je důležité, aby si senioři, s pomocí lektora, uvědomili, že mohou být komunitě prospěšní.

Dalším faktorem, který může ovlivnit jejich chuť do editace, jsou obavy z pochybení. Lektor musí seniorům vysvětlit fungování Wikipedie a přesvědčit je o tom, že „chybami se člověk učí“. Senioři by neměli být při své práci na Wikipedii omezováni strachem z toho, že udělají chybu. Lektor by měl rovněž eliminovat strach související s prací s technologiemi. Senior nesmí mít pocit, že nad ním neustále visí hrozba poškození počítače, se kterým pracuje.

Kdybychom to měli shrnout, tak senior, který se rozhodne psát Wikipedii, by měl tuto činnost vykonávat dobrovolně a rád, měl by být přesvědčen o tom, že má daná činnost smysl a je prospěšná a neměl by jej omezovat stres ani obavy, které mohou psaní Wikipedie provázet.

⁹ Informace získané ze zpětnovazebních dotazníků.

¹⁰ Wikipedie: Senioři píší Wikipedii: Přidané bajty a články v rámci projektu Senioři píší Wikipedii s organizací projektu. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-27]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Senio%C5%99i_p%C3%AD%C5%A1%C3%AD_Wikipedii/Organiz%C3%A1to%C5%99i

Senioři píší Wikipedii i ve Zlínském kraji

Ve Zlínském kraji byly v letech 2016 a 2017 v rámci programu SpW realizovány 3 kurzy pro začátečníky. Dva kurzy proběhly v Krajské knihovně Františka Bartoše ve Zlíně a jeden kurz v Masarykově veřejné knihovně ve Vsetíně. Kurzů se zúčastnilo celkem 28 seniorů, kteří byli ve Vsetíně doplněni knihovnicemi.

Příprava a realizace kurzu Senioři píší Wikipedii

Při přípravě kurzu pro seniory je potřeba, kromě samotné tvorby kurzu, jeho koncepce, organizace a propagace, myslet i na specifika související s touto věkovou kategorií. Je důležité, aby lektor myslel na to, že se kurzu účastní skupina lidí s naprosto odlišnou úrovní počítačové gramotnosti, a byl připraven a schopen na to skutečnost reagovat. Velice důležitý je osobní přístup ke každému účastníkovi kurzu, ať už v průběhu jednotlivých setkání, nebo mezi setkáními, kdy je potřeba flexibilně pracovat s požadavky a potřebami účastníků, které se samozřejmě liší. Dobrou praxí je, že se účastník domluví s lektorem na nadstavbovém individuálním přístupu. Ten může například spočívat ve schůzkách před kurzem, jejichž náplní je opakování toho, co bylo obsahem minulého setkání. Účastníkům kurzu Senioři píší Wikipedii ve Zlínském kraji navíc bývají rozesílány podrobné návody k jednotlivým činnostem, které souvisejí s editací Wikipedie. Důležité rovněž je, aby účastníci věděli, že je jim lektor k dispozici i po ukončení kurzu, a že se na něj mohou obrátit během své vlastní činnosti na Wikipedii.

Během realizace jakéhokoliv kurzu pro seniory si je vhodné uvědomit, že senioři akce nenavštěvují pouze proto, aby se jim dostalo vzdělání. To je pro ně samozřejmě důležité. Možná stejně podstatné ale je, aby se na kurzu (a v knihovně obecně) cítili dobře. Přístup lektora, prostředí (klimatizace nebo otevřená okna, hlasitost zvukových záznamů, možnost během kurzu pít a jíst apod.) nebo poskytnutí možnosti sociální interakce s jejich „vrstevníky“ (možnost si sdělit zážitky) tvoří jakousi přidanou hodnotu a patří mezi faktory, které významně ovlivňují rozhodnutí seniorů, zda budou kurzy v knihovnách navštěvovat.

Samotná příprava a koncipování kurzu může být u jednotlivých lektorů odlišná. V našem případě se kurzy skládají ze čtyř setkání po 120 minutách.¹¹ Kurzy jsou doplněny již zmíněnými návody, individuální konzultacemi a „domácími úkoly“, které jsou dobrovolné a slouží seniorům k opakování a tréninku nabytých dovedností.

¹¹ Pozn. Uvažujeme, že v budoucnosti rozšíříme počet 120 minutových setkání na pět.

Na začátku prvního setkání se účastníci vzájemně představí (pokud chtějí). Podělí se s lektorem i se svými novými kolegy o své koníčky, představí svou bývalou profesi a sdělí své dosavadní zkušenosti s Wikipedií. Lektor může tyto informace později využít při motivaci účastníka k další práci na Wikipedii. Ve chvíli, kdy účastník neví, jaké problematice by se mohl v budoucnosti věnovat a začíná mít pocit, že Wikipedii nemůže ničím obohatit, může mu lektor na základě informací z prvního setkání poradit, jakým směrem by se mohl dále ubírat.

Během prvního setkání jsou účastníci také seznámeni s principy fungování encyklopedie. Ve stručnosti se mimo jiné dozví, jaká jsou pravidla práce na Wikipedii, jaký rozdíl je mezi běžným a encyklopedickým vyjadřováním, nebo proč je nutné uvádět zdroje, ze kterých při tvorbě článku wikipedista čerpal.

Cílem prvního setkání tedy je počáteční motivace k spoluutváření Wikipedie a seznámení s pravidly publikování na této encyklopedii.

Podstatná část druhého setkání je věnována uživatelskému seznámení s Wikipedií. Je potřeba, aby se senioři dokázali na Wikipedii orientovat, vyhledávat články a věděli, k čemu slouží interní a externí odkazy, reference a kategorie. V druhé části setkání si senioři vytvoří uživatelský účet a diskusní stránku. Poté si vyzkoušejí samotnou diskusi.

Třetí setkání je již zcela praktické. Účastníci si založí svá „pískoviště“,¹² na kterých si zkoušejí základní úkony spojené s editací encyklopedických hesel. Naučí se například formátovat text, vkládat do něj odkazy, reference a obrázky nebo vytvářet galerie médií. Trénink těchto úkonů pokračuje i během čtvrtého setkání, kdy již účastníci mohou vytvářet či upravovat obsah Wikipedie.

Zamyšlení na závěr

Společnost stárne. Jedná se o demografický trend, který postihuje všechny části světa a nevyhýbá se ani České republice. Díky dlouhověkosti a nízké porodnosti byl v roce 2013 poměr obyvatel starších 65 let k celkovému počtu obyvatel republiky 16,8 %. Podle prognózy Českého statistického úřadu by měl poměr této věkové skupiny k celkovému počtu obyvatel k lednu 2051 stoupnout na 32,5 % a počet osob starších 85 let by měl do roku 2060 stoupnout čtyřnásobně.¹³ Senioři tedy jsou a budou podstatnou součástí společnosti. Pokud chceme, aby knihovny dále hrály podstatnou roli ve společenském životě občanů, nesmíme na seniory

¹² Pozn. Prostor pro experimentování v rámci editace.

¹³ Senioři a politika stárnutí: Příprava na stárnutí v České republice. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2017 [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2856>

zapomínat. Je potřeba seniory zapojovat do života knihovny, vycházet jim vstříc a spolupracovat s nimi. Musíme myslet na to, že se nejedná pouze o jednosměrnou službu, že my poskytujeme určitou hodnotu seniorům. Měli bychom si uvědomit, že veškeré vzdělání, které uživatelům (tudíž i seniorům) poskytneme, se nám (komunitě, společnosti atd.) vrátí.. Třeba tím, že senioři mohou, dostanou-li k tomu příležitost, pomáhat s vzděláváním svých spoluobčanů, například prostřednictvím Wikipedie.

Reference

1. History of Wikipedia. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Wikipedia
2. JIŘIČKA, Jan. Moc fotbalu, málo vědy. České Wikipedii pomohou studenti i senioři. *Idnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-sefem-ceske-wikipedie-d4e-/domaci.aspx?c=A131128_161421_domaci_jj
3. Senioři a politika stárnutí: Příprava na stárnutí v České republice. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2017 [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2856>
4. Senioři píší (a hlavně opravují) Wikipedii. *Ceskatelevize.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/media/1055166-seniori-pisi-a-hlavne-opravuji-wikipedii>
5. THE OYSTER, Fred. WMF Strategic Plan Survey. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia#/media/File:WMF_Strategic_Plan_Survey.svg
6. Wikipedia. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia#Openness>
7. Wikipedie: Senioři píší Wikipedii: Přidané bajty a články v rámci projektu Senioři píší Wikipedii s organizací projektu. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Senio%C5%99i_p%C3%AD%C5%A1%C3%AD_Wikipedii/Organiz%C3%A1to%C5%99i